

POROČILA IN OCENE — REPORTS AND REVIEWS

SPOMINJANJA OB DNEVU PRIMOŽA TRUBARJA

Glazerjeva dvorana Univerzitetne
knjižnice Maribor, 8. junija 2022

Pretekli dve leti sta korenito posegli v naše življenje, ker kulturnih prireditev v živo ni bilo dovoljeno organizirati in se je zato javno življenje zaustavilo. Če ne bi poiskali novih načinov in poti, kako počastiti dan Primoža Trubarja, bi bil niz, ki smo ga Zveza kulturnih društev Maribor, Javni sklad za kulturne dejavnosti in Univerzitetna knjižnica Maribor družno pripravljali od leta 2015, pretrgan. Da se to ni zgodilo, smo poskrbeli z zapisi v Večeru, Časopisu za zgodovino in narodopisje in s predavanjem po spletu. Prav s predavanjem dr. Fanike Krajnc-Vrečko *Trubarolog Jože Rajhman med teologijo in literarno zgodovino* smo vpeljali vabljeni predavanja, poimenovana Rajhmanovo predavanje, ki se bodo zvrstila vse do stoletnice rojstva pomembnega trubarologa ddr. Jožeta Rajhmana v letu 2024.

Osmo prireditev ob dnevu Primoža Trubarja je začel mag. **Franci Pivec** s poslovilnimi besedami od častnega škofa slovenske evangeličanske cerkve, ki je z veliko naklonjenostjo in pripravljenostjo za sodelovanje večkrat sodeloval na prireditvah, posvečenih Primožu Trubarju in slovenski reformaciji in utrjeval duh ekumenizma,

demokracije in humanizma v slovenski družbi.

Povabilo za vabljeni predavanje je sprejel dr. **Marko Jesenšek**, kar ni bilo prvič, da je obogatil Spominjanja s svojimi strokovnimi pogledi in dognanji, posredovanimi razumljivo tudi za splošno razgledano publiko. Preden se je lotil teme svojega predavanja, je obudil nekaj utrinkov iz svojega strokovnega sodelovanja z ddr. Rajhmanom.

Predavanje *Rajhmanov Trubar* je vpeljal s tezo, da se je Rajhman »potrudil, da je Trubarjeva beseda zazvenela vsem Slovincem v knjigi Pisma Primoža Trubarja.« Poudaril je, da umska dejavnost slovenskega verskega reformatorja in utemeljitelja našega knjižnega jezika ter slovenskega literarnega zgodovinarja, teologa in leksikografa povezuje nazorsko miselnost burnega obdobja slovenske reformacije v 16. stoletju in uresničevanje slovenske državnosti v 20. stoletju. Zato sta neločljivo povezana v slovenskem kulturnozgodovinskem in znanstvenoraziskovalnem prostoru.

Nato je povzel Rajhmanova študijska in raziskovalna srečevanja s Trubarjem ob slovenističnem doktoratu *Primož Trubar v letu 1550* (Filozofska fakulteta v Ljubljani 1972) in po dveh letih še ob doktoratu na Teološki fakulteti v Ljubljani *Teološka podoba Ene dolge predgovori*. Trubar je Rajhmanu postal izhodišče za duhovno razmišljanje o

Bogu ter raziskovanje slovenskega jezika v odnosu do vere in slovenstva. Za Jesenška je Rajhmanov Trubar kot sinonim za razumevanje človekovega ustvarjanja, družbene vede o Bogu in miselnega spoznanja Boga. Prerastel je v Rajhmanovo teološko teorijo: »Ne moreš se srečati s človekom, ki ga ne ljubiš. Ne moreš se srečati s človekom, ki tebe ne ljubi. Moreš se srečati s človekom, v katerem zazveni tvoja beseda.«

V knjigi *Pisma Primoža Trubarja* je leta 1986 zbral in objavil 83 do tedaj znanih nemških in latinskih pisem, nastalih med letoma 1553 in 1585, ter 7 listin. Vsem je dodal prevod v slovenščino, jih opremil z opombami, komentarji in kazalom osebnih imen. Za Trubarjeva sicer tujejezična pisma je zatrdil, da so »po svoji miselnosti slovenska«, ker po vsebini in sporočilnosti nosijo značilnosti slovenske reformacije. Namesto orožju dajejo prednost knjigi in z njo kulturi; slogovno so napisana po Trubarjevo, torej »piše nemško v 'slovenskem stilu'«.

Svoje predavanje je sklenil z besedami, zapisanimi tudi v zloženki, izdani ob prireditvi v Glazerjevi dvorani UKM: »*Rajhmanov Trubar je razširjevalec prave vere, zato je osvobojen ideološkega predznaka slovenskega nacionalnopolitičnega buditeljstva in vsega, kar bi njegovo teološko misel kakorkoli povezovalo s politično ideologijo ali politikantstvom. Temeljna resnica Rajhmanovega Trubarja je, da se o dogmah ne razpravlja, zato »Bog daj mir in enotnost v Cerkvi!«*

S predavanjem dr. Majde Merše smo se vrnili k prvotnemu konceptu prireditve ob dnevu Primoža Trubarja, ko smo se vsakič lotili enega od področij Trubarjeve dejavnosti. Izid prvega

zvezka *Slovarja slovenskega knjižnega jezika 16. stoletja* s slovarskimi opisi besed za črke A-D jeseni leta 2021 je tako pomemben dosežek slovenskega slovaropisja, da smo sklenili nanj opozoriti tudi širšo javnost, ki se s temi vprašanji ne srečuje poklicno. Povabili smo slovensko jezikoslovko in pedagoginjo dr. Majdo Merše, ki je bila od vsega začetka vpeta v njegovo nastajanje, da predstavi nastajanje in uporabnost slovarja.

Dr. Majda Merše je svoje predavanje nasloвила *Slovar slovenskega knjižnega jezika 16. stoletja – pot od ideje do prvega zvezka slovarja*.

Ideja za izdelavo zgodovinskega slovarja slovenskega jezika je vzniknila v ožjem krogu slovenskih jezikoslovcev na začetku sedemdesetih let 20. stoletja. Zamisel je spodbudila bogata zgodovina slovenskega knjižnega jezika in prav tako tudi dogajanje pri drugih slovanskih narodih, ki so nas s pripravami zgodovinskih slovarjev precej prehiteli.

Odločitev, da se na Inštitutu za slovenski jezik Frana Ramovša najprej lotijo zgodovinskega slovarja jezika slovenskih protestantskih piscev 16. stoletja, je bila logična: to je bil čas nastanka in hitrega razvoja slovenskega knjižnega jezika, ki je vplival tudi na nadaljnji razvoj slovenskega knjižnega jezika. Odločili so se za popolni izpis slovenskega besedila iz vseh 53 ohranjenih zvrstno različnih tiskanih del s slovenskim besedilom. V treh desetletjih je bilo zbranih približno 3.200.000 izpisov vseh pojavitev 22.232 občnih imen, uporabljenih v slovenskem besedilu.

Poleg pripravljanih del je bilo treba domisliti koncept načrtovanega zgodovinskega razlagalnega slovarja. Ta

je bil po številnih praktičnih preizkusih in teoretičnih potrditvah izbranih prikazovalnih načinov teoretično in praktično predstavljen leta 2001 v *Poskusnem snopiču Slovarja jezika slovenskih protestantskih piscev 16. stoletja*. V naslednjih dveh desetletjih je bilo vpeljanih še nekaj metodoloških izboljšav, ki naj bi povečale njegovo uporabno vrednost.

Predavateljica je ob izbrani besedi iz slovarja nazorno pojasnila zgradbo in vsebino slovarskega sestavka, ki prinaša celovit slovarski prikaz rabe besede v slovenskem knjižnem jeziku 16. stoletja. Uporabniku daje podatke o pomenskih uresničitvah besede, o pisnih, pravopisnih, glasoslovnih in oblikoslovnih variantah, o skladenjski in slogovni rabi ter še o marsičem.

Ob koncu svojega predavanja je zbrane presenetila z izročitvijo izvoda slovarja, ki so ga organizatorji Spominjanj podarili Mariborski knjižnici, da bo dostopen uporabnikom v njihovi čitalnici.

Majda Potrata

100/10 – JANKO MESSNER
Razstava *Solidarnost ob meji*.
Zapuščina Janka Messnerja

V Likovnem razstavišču Univerzitetne knjižnice Maribor si je bilo mogoče od 5. oktobra do 5. novembra 2022 ogledati slovensko-nemško razstavo z interaktivnimi elementi *Solidarnost ob meji*. Zapuščina Janka Messnerja. Avtorji razstave so Elena Messner, Dana

Rausch, Tobias Zarfl. Previde sta napisala Jože Messner in Mirko Messner.

Gostujočo pregledno razstavo je posredovala Slovenska prosvetna zveza iz Celovca. Pred tem je bila postavljena v Musilovi hiši v Celovcu, v Kulturnem domu v Pliberku, v Kapelški pasaži v Železni Kapli in v atriju mestne hiše v Ljubljani. Avtorji so kolektivni spomin dvojezične regije pripravili tudi kot knjigo *Solidarnost ob meji*, ki je dejansko katalog k razstavi z enakim naslovom. Vsebuje dvojezična besedila, slike in odlomke iz filmov, filmske sekvence. S 26 QR kodami si je mogoče priklicati intervjuje, dokumentarne posnetke, televizijska poročila, rokopise, kolaže, povezane z Jankom Messnerjem in njegovo dobo. Besedila v knjigi niso dosledno prevedena v oba jezika; mnogokrat so v drugem jeziku prevedene le najpomembnejše informacije. Izdali sta jo Založba Drava in Musilova hiša. Janka Messnerja predstavi kot pisatelja, pesnika in dramatika.

V oktobru leta 2021 je bilo v Messnerjevem rojstnem Dobu pri Pliberku odkrito obeležje, ki je stočetrta točka Slovenske pisateljske poti na obeh straneh Karavank, s čimer skupni slovenski prostor postaja vse bolj naraven pojem in vse bolj izraz realnosti. Prav zato je pomembno, da potujoča razstava obiše kraje tostran in onstran Karavank.

Odprtje razstave 5. oktobra 2022

Zbrane je najprej pozdravila ravnateljica Univerzitetne knjižnice Maribor mag. Dunja Legat, gostiteljica razstave, ki jo je posredovala Slovenska prosvetna zveza iz Celovca. Poudarila je po-